

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
кафедра соціальної педагогіки та корекційної освіти

«До захисту допускаю»

завідувач кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти,
доктор педагогічних наук, професор

_____ Т.О. Логвиненко «_____» _____ 2025 р.

**Технології соціально-педагогічної діяльності з обдарованими
дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти**

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – Магістр з соціальної
роботи за спеціалізацією «Соціальна педагогіка»

Автор роботи: студент групи СР-2425М
Роман РОДУЛЬСЬКИЙ _____
Науковий керівник : д. пед. н., професор
Тетяна ЛОГВИНЕНКО _____

Дрогобич
2025

Захист кваліфікаційної магістерської роботи
«Технології соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми
в умовах закладу загальної середньої освіти»

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

[illegible]

дата

Голова ДЕК _____
підпис

прізвище, ім'я

Секретар ДЕК _____
підпис

прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

У магістерській роботі розкрито теоретичні й практичні засади соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти. Проаналізовано сутність понять «обдарованість», «учнівська обдарованість», охарактеризовано обдаровану дитину як особистість з особливими освітніми потребами, визначено сучасні підходи до діагностики обдарованості та соціально-педагогічних труднощів учнів.

У практичній частині висвітлено особливості створення освітньо-культурного простору розвитку обдарованості, визначено зміст діяльності соціального педагога, окреслено форми співпраці з батьками. Підготовлено комплекс додатків для діагностики, супроводу та взаємодії з обдарованими дітьми й їхніми сім'ями.

Результати дослідження підтверджують, що ефективність соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей залежить від комплексності, індивідуалізації, міжвідомчої співпраці та професійної компетентності соціального педагога.

Ключові слова: обдарованість, учнівська обдарованість, соціально-педагогічний супровід, діагностика, освітньо-культурний простір, індивідуальна траєкторія, співпраця з батьками.

ABSTRACT

The thesis explores the theoretical and practical foundations of social and pedagogical work with gifted children in the context of general secondary education. It analyses the concepts of «giftedness» and «student giftedness», characterizes the gifted child as a learner with special educational needs, and identifies modern approaches to diagnosing giftedness as well as the social and pedagogical difficulties experienced by gifted students.

The practical section highlights the features of creating an educational and cultural environment that supports the development of giftedness, outlines the content and functions of the social pedagogue, and presents effective forms of cooperation with parents. A set of practical appendices for diagnosing, supporting, and interacting with gifted children and their families is provided.

The findings confirm that the effectiveness of social and pedagogical support for gifted children depends on the comprehensiveness of interventions, individualized educational trajectories, multi-agency cooperation, and the professional competence of the social pedagogue.

Key words: giftedness, student giftedness, social and pedagogical support, diagnostics, educational environment, individual educational pathway, parental cooperation.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади обдарованості особистості в сучасному соціально-педагогічному дискурсі	10
1.1. Суть поняття «обдарованість», «учнівська обдарованість» у сучасних соціально-педагогічних дослідженнях.....	10
1.2. Обдарована дитина як особистість з особливими освітніми потребами..	15
1.3. Діагностика дитячої обдарованості.....	19
Висновки до першого розділу.....	27
 РОЗДІЛ 2. Технології соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями	29
2.1. Особливості створення освітнього середовища для розвитку учнівської обдарованості	29
2.2. Зміст, форми і методи роботи соціального педагога з обдарованими дітьми	34
2.3. Співпраця з батьками обдарованої дитини.....	41
Висновки до другого розділу.....	46
 ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	51
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується зростанням потреби у формуванні людського капіталу, здатного до творчості, інновацій та високої інтелектуальної продуктивності. У цьому контексті особливого значення набуває робота з обдарованими дітьми, адже саме вони становлять потенціал наукового, культурного, економічного розвитку держави. Водночас ефективна підтримка та розвиток обдарованості вимагають науково обґрунтованих технологій соціально-педагогічної діяльності, що забезпечують індивідуалізацію освітнього процесу, створення сприятливих умов для творчої самореалізації, профілактику психологічних ризиків та гармонійний особистісний розвиток дитини.

В останні роки увага до розвитку талантів і здібностей у дітей та молоді відчутно зросла. На державному рівні, при визначенні стратегічних напрямів розвитку освітньої галузі, робиться наголос на необхідності посилення уваги до виявлення, розвитку і професійного супроводу обдарованих дітей і молоді, які можуть зробити суттєвий внесок у розвиток української держави, її науки, економіки, мистецтва, спорту та інших сфер життєдіяльності.

Підтвердженням цьому є державні документи, які визначають пріоритети в державній освітній політиці, а саме – Закони України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепція державної системи виявлення та розвитку обдарованих дітей та молоді (2010), Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» (2016), Державна соціальна цільова програма «Молодь України: покоління стійкості - 2030» (2025) та ін. [15; 16; 22; 21; 23].

Заклади загальної середньої освіти сьогодні виступають ключовою інституцією, яка забезпечує раннє виявлення, підтримку та розвиток обдарованих дітей. Соціальний педагог в навчально-виховній системі має відігравати провідну роль, оскільки саме до його професійних обов'язків входить здійснення координації та налагодження взаємодії між усіма

суб'єктами освітнього процесу – вчителями, батьками, адміністрацією, позашкільними установами тощо.

Ознайомлення з науковими джерелами за обраною темою засвідчив, що науковці досліджують різні питання і аспекти обдарованості дітей і молоді. Наприклад, в останні роки було розглянуто: психолого-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості школярів (Ліщинська О.А.) [29]; психологічні основи розвитку обдарованих дітей (Бех І.Д.) [4]; моделі соціально-педагогічної діяльності з обдарованими школярами (Василенко Л.І.) [7]; сучасні підходи до соціально-педагогічного супроводу обдарованих дітей (Бондар Т.М.) [5]; педагогічні технології у роботі з обдарованими дітьми в умовах НУШ (Мартиненко Р.П.) [31] та інші.

Разом із тим, аналіз сучасних наукових джерел і шкільної практики свідчить про те, що технологічний аспект соціально-педагогічної підтримки і супроводу обдарованих дітей ще недостатньо систематизований і вимагає теоретичного узагальнення, методичного удосконалення та творчого впровадження в діяльність закладів загальної середньої освіти кращих практик і досвіду в цій галузі.

Актуальність теми зумовлена:

- необхідністю реалізації державної політики щодо підтримки обдарованої молоді (Концепція державної системи виявлення та розвитку обдарованих дітей і молоді, Закон України «Про освіту», Державний стандарт базової середньої освіти);
- потребою оновлення та впровадження ефективних соціально-педагогічних технологій у практику закладів освіти;
- потребою підвищення професійної компетентності соціальних педагогів у роботі з різними видами дитячої обдарованості;
- соціальними ризиками, які можуть супроводжувати розвиток обдарованої дитини (емоційне вигорання, соціальна ізоляція, стресове навантаження);

– недостатньою розробленістю питань соціально-педагогічної підтримки обдарованих учнів у закладі загальної середньої освіти.

Беручи до уваги зазначені чинники, для виконання магістерського дослідження обрано тему: **«Технології соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти».**

Об’єкт дослідження – процес соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – технології соціально-педагогічної роботи, що забезпечують розвиток, підтримку та соціальний супровід обдарованих дітей.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і практично перевірити сучасні технології соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти та визначити умови їх ефективного застосування.

Для досягнення мети, з врахуванням об’єкта і предмета дослідження, було визначено такі дослідницькі завдання:

1. Проаналізувати наукові підходи до визначення сутності обдарованості та особливостей соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми.

2. Розкрити особливості здійснення діагностики та створення сприятливого освітнього середовища для розвитку учнівської обдарованості.

3. Охарактеризувати сучасні технології соціально-педагогічної діяльності з учнями різних типів обдарованості.

4. Дослідити організаційно-педагогічні умови реалізації запропонованих технологій соціально-педагогічного супроводу обдарованих учнів у закладі загальної середньої освіти.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, порівняння, узагальнення і систематизація наукових джерел); емпіричні (спостереження, опитування, анкетування, аналіз педагогічних ситуацій); методи математичної статистики для обробки одержаних результатів.

Наукова новизна та практичне значення роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні суті понять «обдарованість», «обдарований учень», визначенні педагогічних умов ефективного використання соціально-педагогічних технологій діяльності з обдарованими дітьми, визначенні їхньої структури, результативності соціально-педагогічної підтримки (супроводу) учнів в умовах сучасного закладу загальної середньої освіти.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання запропонованих педагогічних умов, відібраного діагностичного інструментарію, змісту, форм і методів діяльності соціальних педагогів, психологів, класних керівників та інших фахівців, які взаємодіють з обдарованими учнями.

Таким чином, дослідження спрямоване на вдосконалення використання соціально-педагогічних технологій підтримки обдарованих дітей, що є важливою умовою розвитку їхнього потенціалу, успішної самореалізації та формування компетентної, творчої особистості в освітньому просторі України.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження пройшли апробацію на науковій конференції та опубліковані у тезах на тему «Соціально-педагогічний супровід обдарованих учнів у ЗЗСО» у збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна робота та інклюзивна освіта: синергія досвіду та новацій» (м. Дрогобич, 24 квітня 2025 р.). Дрогобич: ДДПУ імені І. Франка, 2025. С.76–78.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, 2 розділів (6 параграфів), висновків до них і загальних висновків, списку використаної літератури (47 джерел) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 61 сторінку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Суть поняття «обдарованість», «учнівська обдарованість» в сучасних соціально-педагогічних дослідженнях

Проблема обдарованості дітей та молоді є однією з провідних у сучасних педагогічних, психологічних і соціально-педагогічних дослідженнях, оскільки вона безпосередньо пов'язана з формуванням інтелектуального та творчого потенціалу суспільства. Обдарованість розглядається науковцями (І.Д. Бех, С.Д. Максименко) [3; 30], як інтегральна характеристика особистості, що визначає високий рівень розвитку здібностей, який дає можливість досягати значних результатів у певній галузі діяльності.

У сучасній науковій літературі поняття «обдарованість» трактується багатовимірно. Більшість учених підкреслюють її системний, багатокомпонентний характер, що включає інтелектуальний, творчий, академічний, соціальний, художньо-естетичний, лідерський та інші види потенціалу (Н.В. Ковчин; М.О. Лещенко) [19; 26].

Так, І.Д. Бех, К.М. Чорна визначають обдарованість як «...якісну своєрідність особистісного розвитку, що виражається у випереджальному формуванні здібностей і внутрішній потребі творчої самореалізації» [4].

На думку М.Й. Боришевського, обдарованість пов'язана із структурою самосвідомості, мотивацією та внутрішніми умовами становлення індивідуальності дитини [6].

Особлива увага у сучасних дослідженнях приділяється соціально-педагогічним аспектам обдарованості. Зокрема, А.В. Литвин розглядає дитячу обдарованість як результат інтеграції природних задатків та

сприятливого соціально-педагогічного середовища, що забезпечує умови для формування і розвитку здібностей [28].

Т.І. Сущенко наголошує, що обдарованість не може проявлятися поза системою взаємодії дитини з соціальним середовищем: соціальні інститути, сім'я, школа, однолітки формують ті обставини, які або стимулюють, або гальмують розвиток її потенціалу [41].

Важливим у цьому контексті є розмежування понять «обдарованість» та «учнівська обдарованість», про що ведуть мову в своїх дослідженнях О.В. Безпалько, І.Д. Зверєва, Л.Г. Коваль, С.Д. Максименко. Якщо перше поняття має, як зазначають науковці, загальнопсихологічний характер, то «учнівська обдарованість» визначається як здатність школяра демонструвати високі результати у навчальній діяльності, творчому самовираженні, дослідницькій та практичній активності, що значно перевищують вікові нормативи [18; 30; 39].

М.О. Лещенко зазначає, що учнівська обдарованість проявляється у конкретному освітньому середовищі та залежить від цілеспрямованих педагогічних і соціально-педагогічних впливів [26].

Отже, у визначенні суті понять «обдарованість», «учнівська обдарованість» дослідниками беруться до розгляду різні аспекти. Доцільно розглянути які підходи до визначення суті цих понять реалізуються у наукових соціально-педагогічних джерелах.

У сучасній соціально-педагогічній літературі дослідники виокремлюють низку підходів до розуміння обдарованості:

- *психометричний підхід* – пов'язаний із рівнем інтелектуальних тестових показників (IQ), однак останнім часом в наукових джерелах цей підхід критикується за однобічність;

- *когнітивний підхід* – розглядає обдарованість як здатність до складних мисленнєвих операцій, гнучкого та креативного мислення;

- *креативний підхід* – акцентує увагу на творчому потенціалі дитини, її здатності до генерації нових ідей (І.Я. Піндус, О.А. Ліщинська) [36; 29];
- *особистісно орієнтований підхід* – визначає обдарованість у широкому контексті особистісного розвитку, включаючи мотиваційний компонент, інтереси, характерологічні особливості (М.Й. Боришевський) [6];
- *соціально-педагогічний підхід* – трактує обдарованість як результат взаємодії природних задатків і середовища. Ключові умови – соціальна підтримка, педагогічні технології, ресурси школи, співпраця сім'ї та закладу освіти (А. В. Литвин, Т. І. Сущенко) [28; 41].

Саме останній підхід лежить в основі роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти.

Значну увагу під час розгляду та аналізу дефініції обдарованості дослідники приділяють її диференціації, виокремлюючи та характеризуючи в педагогічних джерелах види обдарованості.

На основі узагальнення наукових публікацій (О.М. Кордубан [25]; Т.М. Бондар [5]; Н.В. Ковчин [19]; О.М. Лещенко [26]; Г.С. Тарасенко [42]; Н.В. Стародубцева [40]) виокремлюють такі **види обдарованості**:

- **інтелектуальна**, що проявляється у високій здатності до аналізу, узагальнення, логічного мислення;
- **творча**, як уміння генерувати нові ідеї, образи, підходи;
- **академічна**, пов'язана з успішністю у навчанні;
- **лідерська** – здатність впливати на інших, організовувати групу;
- **соціальна**, що проявляється у високому рівні комунікативних умінь, емпатії, здатності до соціальної взаємодії;
- **художньо-естетична** – у музиці, мистецтві, танці;
- **спортивна**, що виявляється у високих фізичних здібностях;
- **технічна та науково-дослідницька** – схильність до конструювання, експерименту, дослідницької діяльності.

Це різноманіття видів обдарованості вимагає диференційованих педагогічних підходів і різних соціально-педагогічних технологій.

Звернемось до розгляду поняття «**учнівська обдарованість**».

У соціально-педагогічних дослідженнях воно визначається як комплекс здібностей учня, що виявляються у навчальній, творчій, комунікативній або іншій діяльності та дозволяють досягати результатів, які істотно перевищують середні показники однолітків (Н.В. Стародубцева, М.О. Лещенко) [40; 26].

На думку Л.І. Мельник [32], учнівська обдарованість має яскраво виражений динамічний характер, тому її розвиток значною мірою залежить від освітнього середовища, педагогічної підтримки та умов соціалізації.

У дослідженнях А.В. Литвин [28] та О.В. Примака [38] наголошується, що учнівська обдарованість:

- не є сталою або незмінною характеристикою;
- може посилюватися або знижуватися залежно від педагогічних впливів;
- проявляється у зв'язку з мотиваційними потребами, інтересами та природними задатками;
- формується у взаємодії з соціально-культурним середовищем.

Отже, **учнівська обдарованість** – це соціально й педагогічно зумовлений потенціал, який розкривається лише за умови цілеспрямованої підтримки [28; 38].

Таким чином, розглядаючи соціально-педагогічне розуміння обдарованості на основі вивчення та узагальнення наукових джерел, можна констатувати, що соціально-педагогічна наука зосереджується на вивченні умов, які забезпечують виявлення (діагностику), розвиток та соціальний (соціально-педагогічний) супровід обдарованих дітей.

Особливо важливим у цьому процесі є:

- створення сприятливого освітнього середовища (М.О. Лещенко) [26];

- партнерство сім'ї та школи у розвитку здібностей учнів (Г.С. Тарасенко) [42];
- соціально-педагогічна діагностика, що включає спостереження, анкетування, аналіз діяльності особистості (Т.І. Сущенко) [41];
- розробка індивідуальних освітніх траєкторій і програм підтримки (Л.Г. Коваль) [18];
- профілактика емоційного перенавантаження, ізоляції, що часто супроводжують обдарованість (І.Д. Бех, І.Я. Піндус) [3; 36].

Соціальний педагог у цьому контексті виступає менеджером (координатором) взаємодії всіх учасників освітнього процесу та гарантом соціальної підтримки учня.

Отже, аналіз сучасних наукових досліджень, вивчення та порівняння різних точок зору на явище обдарованості та чинники його прояву і розвитку дозволяє стверджувати, що:

- обдарованість є багатовимірною і різноаспектною характеристикою, що поєднує природні задатки особистості учня, його здібності та потенціал розвитку;
- учнівська обдарованість є результатом взаємодії природних здібностей і соціально-педагогічного середовища;
- розвиток обдарованості залежить від багатьох чинників – педагогічних технологій, методичного забезпечення, компетентності вчителів і соціальних педагогів;
- особливу роль відіграють умови підтримки – діагностика, психолого-педагогічний супровід, індивідуальні програми, профорієнтація, залучення учнів до різних видів творчої та дослідницької діяльності.

Таким чином можна зробити висновок, що розуміння сутності обдарованості та учнівської обдарованості є теоретичною основою для подальшого визначення технологій соціально-педагогічної діяльності в умовах закладу загальної середньої освіти.

1.2. Обдарована дитина як особистість з особливими освітніми потребами

Поняття обдарованої дитини в сучасній соціально-педагогічній теорії все частіше розглядається багатьма науковцями в контексті категорії «особи з особливими освітніми потребами» (ООП). Такий підхід ґрунтується на положеннях Державного стандарту базової середньої освіти (2020), Концепції Нової української школи (2016), а також сучасних психолого-педагогічних дослідженнях, де обдарованість визнається не лише як ресурс особистісного розвитку, а й як чинник, який зумовлює специфічні, особливі потреби дитини в організації всього освітнього процесу [19; 26].

Сучасна соціально-педагогічна і психолого-педагогічна наука підкреслює, що дитина з високим рівнем розвитку здібностей потребує спеціально організованих умов навчання, розроблених індивідуалізованих програм, адаптованих форм роботи, психологічної підтримки та соціально-педагогічного супроводу [28; 42].

Саме тому обдарованість, як і інші особливості розвитку, стає основою для формування освітніх потреб, які суттєво відрізняють таку дитину від її однолітків.

Отже, обдарованість розглядається соціально-педагогічною наукою як чинник виникнення особливих освітніх потреб учня.

З позиції соціально-педагогічної науки, обдарована дитина потребує:

- індивідуальної освітньої траєкторії, яка враховує її темп навчання, стиль мислення та пізнавальні інтереси (Н.І. Мельник) [32];
- поглиблених навчальних програм, що виходять за межі стандартного змісту освіти (Н. Яншина) [45];
- креативних форм роботи, які стимулюють творчість і науково-дослідницьку діяльність (І.Я. Піндус) [36];

- соціально-педагогічної підтримки, що запобігає соціальній ізоляції, емоційним перевантаженням та перфекціонізму (І.Д. Бех, К.М. Чорна, М.Й. Боришевський) [4; 6];

- стимулюючого середовища, яке розвиває автономність, самостійність і критичне мислення (Н.В. Ковчин, М.О. Лещенко) [19; 26].

Отже, специфічні освітні потреби обдарованих дітей пов'язані як з унікальними когнітивними здібностями, так і з особливостями особистісного та соціального розвитку.

Аналізуючи психолого-педагогічні особливості обдарованої дитини науковці С.Д. Максименко, І.М. Дичківська, О.А. Ліщинська наголошують, що обдаровані діти характеризуються:

- високим рівнем інтелектуального розвитку;
- підвищеною пізнавальною активністю;
- глибокими інтересами та здатністю до тривалої концентрації на важливих для них питаннях;
- підвищеною чутливістю, емоційною вразливістю;
- високою мотивацією до самостійного навчання;
- критичністю та незалежністю мислення [30; 13; 29].

Серед показників, які обумовлюють обдарованість, є вияву здібностей та їх діапазон. Здібності у людини проявляються через схильність, нахили (або задатки) і характеризують зацікавлення, інтерес, прагнення особистості до чітко визначеного виду діяльності. Із задатками людина народжується, а з часом рівень їх прояву (від народження і поступово в процесі діяльності) починає визначати характер і рівень здібностей.

Отже, нахили (задатки) – це стійкі, яскраво виражені прагнення до певного виду діяльності.

Обдарованість – це високий рівень здібностей, яка є поєднанням вроджених задатків і поступово розвинутих здібностей як результат наполегливих і цілеспрямованих занять певним видом діяльності, до якої у

людини є стійкий інтерес. Тому обдарованість можна характеризувати як поєднання вроджених і набутих, сформованих характеристик особистості.

В соціально-педагогічній теорії розрізняють такі види обдарованості :

- соціальну, або лідерську;
- академічну, яка проявляється в здібностях до навчання;
- інтелектуальну – яка проявляється в здатності аналізувати, розмірковувати, співставляти та узагальнювати факти, робити висновки;
- творчу, що полягає в нестандартному сприйнятті оточуючого середовища, світу, у нешаблонному мисленні та сприйнятті;
- мистецьку: музичну, образотворчу, сценічну та ін.;
- психомоторну, яка визначає виключно спортивні здібності та інші.

Разом з тим низка особистісних ознак може створювати для дитини труднощі: схильність до тривожності, емоційне вигорання, несформованість соціальних навичок, труднощі у спілкуванні з однолітками [28; 42]. Такі прояви зумовлюють потребу в соціально-педагогічному супроводі, спрямованому на гармонізацію особистісного розвитку.

Частина науковців, аналізуючи особливості обдарованої дитини, розглядають її в контексті інклюзивної освіти. Розширення поняття «особливі освітні потреби» у законодавстві України дає змогу інтегрувати обдарованих дітей до системи інклюзивної освіти.

О. Демченко [11] обстоює статус обдарованих дітей як особистостей з особливими потребами. Вона зазначає, що більшість дітей у кожній віковій групі має середні, або так звані «типові» показники розвитку, які відповідають загальноприйнятим нормам (фізіологічним, психічним, психологічним, соціальним). Одночасно, обдаровані діти відносяться і до специфічної групи осіб, для яких характерним є розвиток, що відрізняється від загальноприйнятої норми. Освітні потреби таких дітей також виходять за межі загальноприйнятих стандартів.

Модель інклюзивного освітнього середовища передбачає забезпечення умов для розвитку кожної дитини відповідно до її індивідуальних потреб та можливостей [37].

У цьому контексті для обдарованих дітей важливими є:

- ✓ адаптація навчального середовища шляхом збагачення та прискорення навчання;
- ✓ поглиблені програми та факультативи;
- ✓ створення творчих, дослідницьких, наукових клубів і лабораторій;
- ✓ гнучкі форми оцінювання;
- ✓ індивідуальні освітні плани (ІОП) – аналогічні тим, що створюються в інклюзивній освіті, але адаптовані до обдарованих дітей.

На думку дослідниці М. Янковчук, для «...успішного розвитку обдарованої особистості необхідні наявність природних даних та відповідного середовища, в якому дитина може успішно розвиватися» [45].

У свою чергу, Н.В. Стародубцева наголошує, що одне із найбільш важливих завдань педагогів у роботі з обдарованими дітьми полягає у тому, щоб «...створити умови, в яких дитина могла б просуватися шляхом власного вдосконалення». Такий шлях вона називає «самовдосконаленням дитини в умовах освітнього процесу» [40, с. 41].

Таким чином, сучасним інклюзивним підходом в освіті визнається, що обдарована дитина має право на адаптацію освітнього процесу, яка спрямована не на компенсацію порушень, а на максимальне використання її потенціалу.

В дослідженнях науковці все частіше обґрунтовують необхідність соціально-педагогічного супроводу обдарованих дітей. Так, А.В. Литвин, розглядаючи соціально-педагогічну підтримку обдарованої дитини, включає до неї такі ключові напрями [28] :

- ✓ виявлення обдарованості (діагностика, спостереження, анкетування);

- ✓ психолого-педагогічний супровід, спрямований на розвиток емоційної стабільності та соціальних навичок;
- ✓ створення індивідуальної траєкторії розвитку;
- ✓ налагодження взаємодії між сім'єю, школою та позашкільними установами;
- ✓ підтримка мотивації, профілактика емоційних ризиків;
- ✓ організація участі у конкурсах, олімпіадах, творчих і наукових проєктах;
- ✓ забезпечення можливостей самореалізації в умовах шкільного та соціального середовища.

Соціальний педагог виконує роль координатора, модератора та консультанта, забезпечуючи постійну підтримку учня, його батьків і педагогів.

1.3. Діагностика дитячої обдарованості

Діагностика дитячої обдарованості посідає особливе місце в системі соціально-педагогічної діяльності, оскільки саме від своєчасного й коректного виявлення потенційних можливостей дитини залежить подальша організація її навчання, соціальний супровід та створення індивідуальної освітньої траєкторії. Сучасні дослідники С.Д. Максименко, І.Д. Бех, К.М. Чорна, Н.В. Стародубцева наголошують, що діагностика обдарованості є багатовимірним процесом, який має враховувати інтелектуальні, творчі, соціальні, емоційні та особистісні характеристики дитини [4; 30; 40].

Розглянемо теоретичні засади діагностики обдарованості. У психолого-педагогічних дослідженнях вказується, що обдарованість має динамічний характер і може проявлятися по-різному залежно від віку, особливостей середовища, рівня педагогічної підтримки та мотивації [26; 32].

Тому діагностика не може бути одноразовою процедурою – вона повинна мати системний, поетапний та комплексний характер [28].

До основних принципів діагностики обдарованості належать:

- комплексність (використання різних методів і показників);
- тривалість і безперервність (спостереження у динаміці);
- індивідуальний підхід;
- варіативність та адаптивність діагностичних методик;
- етичність (запобігання навішуванню ярликів, конфіденційність

результатів).

В соціально-педагогічній теорії наголошується, що діагностика обдарованості не повинна обмежуватися лише визначенням рівня інтелекту (IQ), має також враховуватися творчий потенціал, мотивація, соціальна активність, здатність учня до емпатії, комунікації тощо [40].

Важливою складовою діагностики обдарованості є вибір діагностичних методів. У працях українських і зарубіжних учених виокремлюють групи діагностичних методів [30; 40; 47], зокрема:

1. Психологічні методи:

- тести інтелектуального розвитку (наприклад, адаптовані IQ-тести);
- тести творчого мислення ;
- методики діагностики дивергентного мислення;
- опитувальники мотивації до успіху, самостійності, лідерства.

Ці методики допомагають визначити когнітивні та творчі можливості учня.

2. Педагогічні методи:

- аналіз навчальних досягнень;
- спостереження під час уроків і позаурочної діяльності;
- участь у конкурсах, олімпіадах, творчих проєктах;
- портфоліо досягнень учня.

Педагогічна діагностика дозволяє побачити, як здібності реалізуються у навчальній діяльності.

3. Соціально-педагогічні методи:

- анкетування учнів, батьків, учителів;
- соціометрія (виявлення соціального статусу в колективі);
- експертні оцінки педагогів;
- аналіз соціально-психологічних труднощів (тривожність, ізоляція, проблеми у спілкуванні).

Соціально-педагогічний аспект діагностики спрямований на виявлення умов середовища, які можуть або сприяти розвитку обдарованої дитини, або блокувати її потенціал.

4. Методи самодіагностики та самоаналізу:

- щоденники рефлексії;
- індивідуальні освітні маршрути;
- самооцінка здібностей та інтересів.

Такі методи спрямовані на розвиток метапізнання й здатності дитини усвідомлювати власні можливості.

Процес діагностики обдарованості здійснюється в декілька етапів. На основі узагальнення досліджень А.В. Литвин, Н.В. Стародубцевої, Т.І. Сущенко, діагностику обдарованості можна здійснювати у три етапи [30; 40; 47]:

1) етап первинного виявлення:

- збір інформації про дитину від педагогів і батьків;
- аналіз навчальних досягнень;
- спостереження у природному середовищі.

2) етап поглибленої діагностики:

- використання спеціалізованих психодіагностичних методик;
- аналіз творчого доробку;
- визначення домінуючих інтересів і мотивів.

3) етап прогнозування і розробки рекомендацій:

- визначення індивідуальних освітніх потреб;
- формування індивідуальної освітньої траєкторії;
- вибудовування системи соціально-педагогічної підтримки.

Таким чином, діагностика – це не тільки процедура оцінювання, а засіб планування (конструювання) подальшого розвитку дитини.

Окрім визначення здібностей, важливим елементом процесу діагностики є виявлення соціально-педагогічних труднощів, які часто виникають та супроводжують обдарованість. За результатами здійснених досліджень до таких проблем належать:

- соціальна ізоляція через відмінність інтересів від однолітків;
- високий рівень тривожності, страх помилки;
- перфекціонізм, що призводить до емоційного виснаження;
- завищені очікування батьків і вчителів;
- емоційна нестійкість, чутливість до критики;
- конфліктність, труднощі у комунікації;
- нерівномірність розвитку (високі інтелектуальні здібності та низькі соціальні навички) [6; 28; 42].

Ці проблеми можуть спричинити труднощі у взаємодії з колективом, зниження мотивації, шкільну дезадаптацію.

Окремо слід наголосити на ролі соціального педагога у діагностиці обдарованості, оскільки саме соціальний педагог у закладі освіти виконує низку ключові функції, серед яких:

- *організаційно-координуюча* – узгодження дій психолога, учителів, батьків;
- *діагностична* – проведення соціально-педагогічного аналізу середовища, потреб та проблем учня;
- *консультативна* – підтримка батьків та педагогів щодо способів розвитку обдарованості;

- *профілактична* – попередження соціально-емоційних ризиків;
- *корекційно-розвивальна* – формування соціальних навичок, розвиток рефлексії, підтримка самооцінки.

Унаслідок діагностики формується комплекс рекомендацій, який стає основою подальших технологій соціально-педагогічної діяльності.

Отже, обдарована дитина розглядається у сучасній педагогічній та соціально-педагогічній теорії як особистість з особливими освітніми потребами, а тому для неї необхідно створювати інклюзивне освітнє середовище.

Визначення інклюзивного освітнього середовища подано в Законі України «Про освіту» як «...сукупності умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [15].

Розвиток обдарованої дитини потребує дотримання та виконання певних умов, зокрема:

- індивідуалізованого освітнього підходу;
- соціально-педагогічного супроводу;
- адаптації змісту й методів навчання;
- інтеграції в інклюзивне середовище;
- системної співпраці всіх учасників освітнього процесу.

Урахування цих потреб є необхідною умовою ефективної реалізації технологій соціально-педагогічної діяльності в сучасному закладі загальної середньої освіти.

З метою виявлення обдарованих дітей, вивчення існуючих у них проблем і особливих власних зацікавлень та освітніх потреб нами було організовано та здійснено емпіричне дослідження (констатуючий етап). Він проводився нами на базі ліцею №1 м. Дрогобич у березні-травні 2025 року.

В якості респондентів у експерименті брали участь обдаровані учні, педагогічні працівники (вчителі-предметники, класні керівники, працівники адміністрації закладу та психологічної служби), а також батьки.

На першому (початковому етапі), який передбачав виявлення учнів з проявами різних видів обдарованості, ми скористались документацією, яку ведуть працівники психологічної служби (соціальний педагог і практичний психолог) та представлені у систематизованому вигляді в соціальних паспортах класів. Також ми скористались інформацією, наданою нам класними керівниками і вчителями, які викладають навчальні предмети учням, які були включені до групи респондентів. Слід зазначити, що діагностична робота, спостереження і накопичення інформації про навчальні успіхи учнів, коло їхніх зацікавлень, рівень розвитку та активності в громадському житті колективу освітнього закладу ведуться систематично і якісно. Це дало змогу визначитись зі складом респондентів, скласти графік проведення анкетувань, опитувань та співбесід (з учнями, вчителями та батьками) і підготувати необхідні робочі матеріали. Нас цікавило декілька аспектів, з яких ми планували одержати інформацію:

- кількість учнів з числа середніх і старших класів з обдарованістю або успішною діяльністю та її види (критеріями відбору були успіхи учнів у навчанні, участь в конкурсах і змаганнях та її результати);

- діагностика соціально-психолого-педагогічних проблем обдарованих учнів (емоційний стан), рівень задоволеності існуючими в освітньому закладі умовами навчання, позакласної соціально-активної діяльності та участі у ній учнів;

- рівень задоволення власних зацікавлень учнів в діяльності школи; пропозиції учнів щодо покращення навчально-виховного процесу в школі. Для одержання інформації від учнів було проведено анкетування, яким з'ясовувався психолого-емоційний стан учнів. Вони мали можливість відповісти на запитання: «З яких предметів уроки їм подобаються найбільше?

Чому саме?», «Чи задоволені вони умовами навчання?» та ін.; На питання анкети відповідало 43 учня основної школи. Переважна більшість респондентів дала позитивні відповіді, відзначивши, що навчання проходить цікаво, згадували в основному ті предмети, які є в пріоритеті їхніх інтересів – 34 % - дали позитивні відповіді; 6 % - відзначили, що хотіли б більше цікавих занять з предметів і пропонували більше конкурсів, вікторин, інтелектуальних змагань на кращого знавця того чи іншого предмету; 3% - зазначили, що вони займаються додатково і для них уроки особливого інтересу і значення не становлять.

Щодо емоційно-психологічного стану, діагностика якого проводилась за допомогою методик (тест Г. Айзенка та методика В. Бойка) показали, що в спілкуванні у учнів є певні проблеми.

Так, вивчення наявності труднощів у встановленні контактів дав такі результати:

0-2 бали: нещирість, неадекватна власна самооцінка – 4,3%;

3-5 балів: адекватна емоційна реакція – 36,8%;

6-8 балів: несуттєві негативні прояви – 25, 6%;

9-12 балів: негативні емоції, що ускладнюють спілкування – 23,2%

13 – 25 балів: суттєвий негативний вплив, що ускладнює спілкування – 10,1%.

Учням було запропоновано заповнити таблицю самооцінки задоволеності власним навчанням та які побажання і пропозиції вони можуть дати для покращення процесу навчання. Учні давали такі відповіді: «Більше молодих і добрих вчителів»; «Таких вчителів, які вміють і хочуть вести цікаво урок»; «Бракує розуміння збоку однокласників та більшості вчителів», «Не маю з ким порадитись або поділитись думками».

Корисну інформацію дало спілкування з окремими класними керівниками та працівниками психологічної служби, а також з частиною батьків, які були досить відкритими та відвертими у своїх судженнях.

Педагоги відзначали, що переважна більшість обдарованих учнів є відкритою до спілкування, проявляє активність у громадському житті, але перевантажена додатковими заняттями та ,сяк правило, є активною не тільки в навчанні, а й ще в інших сферах діяльності (спортивній, художній, суспільній).

Анкетування педагогів (18 осіб) засвідчило, що вчителі добре знають особливості своїх учнів, володіють інформацією про їх зацікавлення, нахили і здібності, особливості характеру тощо. Вони усвідомлюють сильні і слабкі сторони в діяльності колективу, бачать шляхи для удосконалення своєї діяльності. Одночасно вони відзначали підвищену тривожність учнів, що зумовлено війною, відчуттям невпевненості, бажанням окремих учнів і батьків дітей продовжити подальше навчання за кордоном.

Таким чином можна стверджувати, що отримані емпіричні дані є суголосними з теоретичними положеннями сучасних дослідників про те, що в обдарованих учнів можуть виникати різні за характером труднощі, тривожний стан, пригніченість, проблеми у спілкуванні з учителями, батьками, однолітками. Тому вони потребують уважного ставлення до себе підтримки, психолого-педагогічного супроводу, надання порад і консультацій.

Отже, діагностика дитячої обдарованості – це цілісний, багаторівневий процес, який поєднує психологічні, педагогічні та соціально-педагогічні методи дослідження. Вона спрямована не лише на виявлення здібностей, а й на аналіз соціального контексту, емоційних труднощів і потенційних ризиків. Комплексний підхід дає змогу створити оптимальні умови для розвитку дитини, а соціально-педагогічний супровід забезпечує гармонізацію її особистісного та соціального становлення.

У соціально-педагогічній діяльності важливо вчасно виявляти явну та приховану обдарованість, проводити необхідну корекційну роботу, яка передбачає створення сприятливого освітнього середовища для розвитку

обдарованості учнів, забезпечення спеціальних умов для кращого пристосування до життєдіяльності особистості в закладі загальної середньої освіти, подоланні або послабленні недоліків чи труднощів її соціалізації.

Висновки до першого розділу

У першому розділі магістерської роботи здійснено комплексний теоретичний аналіз проблеми дитячої та учнівської обдарованості в контексті сучасної соціально-педагогічної науки. Узагальнення наукових джерел дало змогу визначити ключові положення та тенденції, що формують методологічну основу для подальшого дослідження технологій соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями.

Встановлено, що поняття «обдарованість» у сучасних психолого-педагогічних і соціально-педагогічних дослідженнях розглядається як багатовимірне явище, що охоплює інтелектуальні, творчі, соціальні, емоційні, мотиваційні та інші компоненти. Обдарованість визначається як інтегральна характеристика особистості, яка забезпечує здатність досягати результатів, що перевищують вікові нормативи. Поняття «учнівська обдарованість» конкретизує прояви здібностей дитини у навчальній діяльності та підкреслює їх залежність від соціально-педагогічного середовища, умов організації освітнього процесу та рівня підтримки з боку педагогів, соціальних педагогів і батьків.

З'ясовано, що обдарована дитина є особистістю з особливими освітніми потребами, оскільки її когнітивні, соціальні та емоційні характеристики потребують спеціально організованого освітнього середовища, індивідуалізованих програм навчання, гнучких форм оцінювання, багатоваріантних завдань і розвивальних технологій. У межах сучасної інклюзивної парадигми обдаровані діти визнаються категорією, що

потребує індивідуального супроводу, підтримки творчого потенціалу, профілактики можливих соціально-педагогічних та емоційних труднощів.

Визначено, що діагностика дитячої та учнівської обдарованості є системним, багатокомпонентним процесом, який має здійснюватися на основі комплексного поєднання психологічних, педагогічних і соціально-педагогічних методів. Діагностичний процес включає виявлення природних задатків, аналіз мотивації, емоційної сфери, соціального статусу, пізнавальних інтересів і динаміки розвитку дитини. Одночасно з виявленням здібностей необхідно діагностувати потенційні соціально-педагогічні проблеми обдарованих учнів – тривожність, соціальну ізоляцію, емоційну вразливість, комунікативні труднощі.

Теоретичний аналіз показав, що соціальний педагог відіграє ключову роль у створенні умов для розвитку обдарованості, оскільки саме він координує взаємодію всіх учасників освітнього процесу, забезпечує соціальну підтримку, сприяє формуванню індивідуальних освітніх траєкторій, проводить соціально-педагогічну діагностику та профілактику можливих ризиків.

Отже, здійснений у першому розділі обсяг дослідницької роботи дозволив сформулювати цілісне уявлення про сутність обдарованості, специфіку обдарованої дитини як особистості з особливими освітніми потребами та визначити сучасні підходи до діагностики обдарованості й соціально-педагогічних проблем обдарованих учнів. Теоретичні положення, викладені в цьому розділі, становлять наукову основу для розроблення та обґрунтування технологій соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми, що буде представлено у другому розділі магістерської роботи.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

2.1. Особливості створення освітнього середовища для розвитку учнівської обдарованості

Створення сприятливого освітнього середовища є однією з ключових умов ефективного розвитку обдарованості учнів у закладі загальної середньої освіти. Оскільки обдарованих дітей наукою обґрунтовано відносять до категорії таких, що мають особливі потреби, то при створенні сприятливого інклюзивного освітнього середовища належить враховувати і їхні потреби та інтереси.

В сучасних наукових дослідженнях зазначається, що саме середовище, у якому навчається та соціалізується дитина, визначає масштаби її творчої активності, мотивації, здатності до самореалізації та інтелектуального зростання. Такий простір розглядається як комплекс педагогічних, соціокультурних, психологічних та організаційних умов, що сприяють виявленню, підтримці та розкриттю індивідуального потенціалу дитини [26; 10; 20; 42].

Освітньо-культурний простір виступає важливим чинником розвитку учнівської обдарованості. Він охоплює взаємодію всіх елементів шкільного середовища – освітніх програм, позакласної діяльності, ціннісних орієнтацій педагогів, середовища спілкування, творчих можливостей, культурного контексту, ресурсів школи та партнерських інституцій [28].

Освітнє середовище закладу загальної середньої освіти у значній мірі визначає можливості дитини для самовираження, дослідницької активності, взаємодії з іншими, формування лідерських якостей та творчого мислення.

Згідно з підходом М.О. Лещенко [26], освітнє середовище, спрямоване на розвиток обдарованості, має бути відкритим, різноманітним, варіативним, індивідуалізованим і заснованим на принципах демократизації, партнерства та культурної інтеграції. У такому середовищі кожна дитина має змогу обирати траєкторію розвитку та реалізовувати свої здібності в різних сферах.

На основі узагальнення наукових праць Т.М. Бондар, І.Р. Дубровської, О.М. Кордубан, М.О. Лещенко, О.В. Примака, О.М. Кікінеджі, Н.В. Ковчин, Н.І. Мельник, Г.С. Тарасенко, А. Яковенко можна виокремити структурні компоненти (складові) ефективного освітньо-культурного середовища, а саме: змістовий, організаційний, культурний, соціальний та психологічний. Кожен із цих компонентів має своє змістове наповнення, об'єднує певний блок напрямків діяльності [5; 14; 25; 26; 38; 17; 19; 32; 42; 44].

Змістовий компонент забезпечує відповідність контенту середовища інтересам, здібностям і темпу розвитку обдарованих учнів і передбачає створення навчальних програм, які містять:

- поглиблене вивчення окремих предметів;
- курси за вибором, факультативи, гуртки;
- міждисциплінарні освітні проєкти;
- науково-дослідницьку діяльність учнів у різних її організаційних формах.

Організаційний компонент передбачає, що вся організаційна система повинна забезпечувати доступ до різних форм творчої та академічної активності та характеризується:

- гнучкістю розкладу;
- можливістю індивідуальних консультацій;
- участю в олімпіадах, конкурсах, конференціях;
- співпрацею з позашкільними закладами, культурними установами, ІРЦ, громадськими організаціями.

Культурний компонент забезпечує розвиток емоційного інтелекту, ціннісних орієнтацій та духовного потенціалу та забезпечувати включення учнів у:

- культурно-мистецькі заходи;
- проєкти, пов'язані з мистецтвом, історією, культурною спадщиною;
- інтеграцію мистецьких практик у навчання.

Соціальний компонент є критично важливим, оскільки обдаровані учні часто стикаються з труднощами соціалізації, що супроводжується негативним емоційним станом, труднощами у налагодженні комунікації, конфліктними ситуаціями, невдоволеністю власною діяльністю тощо і тому він передбачає створення :

- доброзичливого, емпатійного шкільного клімату;
- атмосфери партнерства, співпраці та взаємоповаги;
- підтримки з боку однолітків і педагогів;
- можливостей для лідерства, командної роботи, соціального тренінгу.

Психологічний компонент забезпечує психологічний комфорт, що є важливою умовою реалізації потенціалу обдарованої дитини і залежить від

- психологічної безпеки дитини;
- стабільності та підтримки системи взаємин;
- профілактики емоційного вигорання;
- розвитку мотивації та впевненості в собі.

Надзвичайно важливими у створенні освітньо-культурного простору для обдарованих дітей є принципи на яких буде реалізовуватись вся його побудова. Науковці Дичківська і Лещенко виокремлюють, як найважливіші, такі з них :

- індивідуалізація й персоніфікація;
- варіативність і свобода вибору;
- креативність і інноваційність;

- емоційна безпека;
- культуровідповідність;
- партнерство та суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Середовище, побудоване на цих принципах, сприяє розвитку цілісної, творчої, конкурентоспроможної особистості.

Розробляючи спеціальні умови для розвитку обдарованості дітей, звернемо увагу на характеристики тих складових освітнього простору, в яких виділено організаторів його створення.

Надзвичайно важливою в успішному створенні освітнього простору для обдарованих учнів є склад педагогічних працівників освітнього закладу, роль, яку вчителям та соціальним педагогам належить відігравати у його становленні.

Передусім організаторами простору мають стати педагогічні колективи закладів освіти, зокрема, шкіл, в яких навчаються і виховуються здібні й обдаровані діти. Фахівці психологічної служби, вчителі шляхом використання низки діагностичних процедур, в тому числі спостереження, аналізу продуктів творчої діяльності, мають виявляти потенційно обдарованих дітей, вивчати їхні інтереси, потреби тощо. Відповідно до отриманих результатів, створювали індивідуальну траєкторію особистісного зростання на уроках і в позаурочній діяльності, забезпечували соціально-педагогічний супровід.

Педагоги та соціальні педагоги виступають ключовими агентами формування сприятливого освітньо-культурного середовища. Їхня діяльність полягає у:

- виявленні та діагностиці здібностей учнів ;
- створенні умов для розвитку інтелектуального, емоційного і творчого потенціалу;
- організації індивідуального та групового супроводу;
- розробленні індивідуальних освітніх траєкторій;

- координації взаємодії між сім'єю, школою та позашкільними інституціями;
- формуванні соціально безпечного, мотивуючого середовища [10; 29; 31; 38; 41; 43].

У кожного педагогічного працівника закладу освіти є свої конкретні можливості та завдання. Так, вчителі певних навчальних предметів та асистенти вчителя мають створювати спеціальні навчальні програми за участю самих обдарованих дітей у тому числі й у прийнятті рішень з різних аспектів навчального процесу. Індивідуалізовані навчальні програми для обдарованих дітей мають відповідати їх індивідуальним особливостям, можливостям засвоєння навчального матеріалу, а також враховувати інтереси учня, його потреби, таланти, стиль навчання та максимальних сприяти досягненню найбільш можливих результатів [10, с.27].

Суттєвим чинником успішного навчання обдарованих дітей є готовність педагога до впровадження альтернативних навчальних методів, які відповідають індивідуальним освітнім особливостям конкретного учня.

Надзвичайно важливою є і морально-психологічна атмосфера освітнього середовища, ставлення вчителя до учнів, його розуміння особливостей обдарованих дітей, здатність до співпереживання, допомога дітям з проявами талантів, визнання їх особливих потреб і справедлива та об'єктивна оцінка досягнень, що додає обдарованим учням впевненості у своїх досягненнях та самоповаги, що є вкрай необхідним для їх подальшого академічного та соціально-емоційного розвитку.

Важливу роль відіграє також позиція вчителя щодо обдарованості: сприйняття її не як винятку, а як природної індивідуальної особливості, яка потребує розвитку та професійної підтримки з боку педагога.

Важливим напрямом і педагогічною умовою ефективної підтримки розвитку обдарованої дитини є взаємодія сім'ї та школи. Тісна і добре

налагоджена співпраця є одним із дієвих та сприятливих чинників середовища у розвитку обдарованості особистості.

Сім'я є першою і найважливішою інституцією, що формує інтереси, стиль мислення, ставлення до навчання та самореалізації. Співпраця школи та родини повинна включати:

- регулярні консультації;
- спільну розробку індивідуальних програм;
- підтримку емоційного стану дитини;
- участь батьків у проєктах та конкурсах;
- профілактику завищених очікувань і тиску на дитину.

Ефективне партнерство забезпечує узгодженість педагогічних впливів і формує сприятливий психологічний клімат, моральну атмосферу та комфортне середовище для гармонійного розвитку учня.

2.2. Зміст роботи соціального педагога з обдарованими дітьми у закладах загальної середньої освіти

Соціально-педагогічна діяльність у роботі з обдарованими дітьми є важливою складовою освітнього процесу, що забезпечує їхній всебічний розвиток, психологічну підтримку та соціальну адаптацію. Вона спрямована на створення умов, у яких дитина може максимально реалізувати свій інтелектуальний, творчий і особистісний потенціал. Науковці підкреслюють, що саме соціальний педагог виступає ключовою фігурою у координації взаємодії між учнями, батьками, вчителями, психологами та зовнішніми установами [28; 41].

Зміст роботи соціального педагога з обдарованими учнями визначається як комплекс функцій, завдань, напрямів та технологій діяльності, що

забезпечують сприятливі умови розвитку здібностей та соціально-емоційного благополуччя школяра.

Основні напрями діяльності соціального педагога у роботі з обдарованими дітьми включають такі її види: діагностичний, консультативний, розвивально-корекційний, організаційно-педагогічний, профілактичний та інформаційно-просвітницький.

Діагностичний напрям є вихідною точкою соціально-педагогічної діяльності. Комплексна діагностика забезпечує основу для побудови індивідуальної програми підтримки. Соціальний педагог, працюючи з обдарованими учнями відповідає за такий обсяг роботи:

- здійснює виявлення обдарованих дітей через спостереження, анкетування, аналіз навчальних досягнень, соціометрію;
- вивчає особливості соціальної поведінки, цінностей, інтересів та стилю спілкування учня;
- визначає соціально-педагогічні ризики (тривожність, проблеми спілкування, труднощі адаптації);
- формує висновки щодо індивідуальних потреб дитини та умов її розвитку.

Консультативний напрям передбачає виконання соціальним педагогом такого обсягу соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми – консультування :

- учнів щодо шляхів розвитку здібностей, подолання емоційних труднощів, організації часу, участі в проєктах та конкурсах;
- батьків – щодо особливостей виховання обдарованих дітей, профілактики перевантажень, стимулювання самостійності, підтримки мотивації ;
- педагогів – щодо індивідуального підходу, диференціації завдань, створення сприятливого середовища.

Суттєва частина консультативної роботи спрямовується на підвищення педагогічної культури сім'ї та інклюзивної компетентності педагогів.

Розвивально-корекційний напрям включає діяльність соціального педагога з організації заходів, спрямованих на:

- розвиток соціальних навичок (комунікації, взаємодії, командної роботи);
- профілактику емоційного вигорання та тривожності;
- зміцнення самооцінки та формування адекватного ставлення до успіху і невдач;
- формування лідерських якостей і творчих здібностей.

Такі заходи і тематичні програми можуть включати тренінги, групові заняття, психогімнастику, арт-терапевтичні техніки, проєктну діяльність тощо.

Організаційно-педагогічний напрям передбачає, що соціальний педагог:

- координує взаємодію між учителями, психологом, адміністрацією школи, позашкільними установами;
- залучає учнів до інтелектуальних, творчих, спортивних, науково-дослідних заходів;
- сприяє створенню індивідуальних траєкторій розвитку (ІОТ) та індивідуальних освітніх програм;
- організовує соціально значущі проєкти, конкурси, волонтерську діяльність;
- налагоджує партнерство з громадськими організаціями, культурними інституціями, ІРЦ [6].

Цей напрям забезпечує ресурсне збагачення освітнього середовища та розширення можливостей для розвитку обдарованої дитини.

Профілактичний напрям включає комплекс заходів, які соціальний педагог спрямовує на запобігання прояву негативних явищ в учнівському

середовищі. Метою є забезпечення психологічної безпеки та комфортного розвитку дитини, для досягнення якої соціальний педагог здійснює:

- профілактику емоційних та соціальних проблем;
- роботу зі зниження психологічного тиску та перевантаження;
- заходи із запобігання булінгу;
- тренінги щодо формування позитивної самооцінки та стресостійкості;
- заходи з популяризації здорового способу життя.

Соціально-педагогічна практика вказує на поширені ризики серед обдарованих учнів: високий рівень тривожності, емоційна нестійкість, труднощі комунікації, соціальна ізоляція, завищені очікування з боку батьків і вчителів [32].

Інформаційно-просвітницький напрям спрямований на формування позитивного ставлення до обдарованості як до особливості розвитку, а не винятковості. У процесі інформаційно-просвітницької діяльності соціальний педагог організовує:

- лекції та бесіди для батьків і педагогів;
- інформаційні стенди, буклети про розвиток обдарованості;
- онлайн-ресурси, консультаційні сторінки;
- круглі столи, педагогічні ради, семінари.

Для ефективної реалізації названих напрямів діяльності, спрямованої на соціально-педагогічний супровід обдарованих учнів, соціальний педагог має широкі можливості у виборі як традиційних, так і інноваційних форм і методів роботи.

Враховуючи особливості цільової групи вихованців, на яких розрахована ця робота, науковці Л.І. Василенко, О.П. Демченко, І.М. Дичківська, О.М. Кікінеджі, Н.В. Ковчин, О.М. Кордубан, А.В. Литвин, Н.В. Мариненко, О.В. Примаєв та інші, виокремлюють такі організаційні форми роботи:

- індивідуальні – консультації, діагностика, супровід;
- групові - тренінги, творчі групи, дебат-клуби;
- масові заходи – фестивалі, конкурси, наукові ярмарки;
- проєктно-дослідницька діяльність – стартапи, наукові роботи, соціальні проєкти;

- партнерська взаємодія – участь у програмах МАН, співпраця з університетами, культурними інституціями. [7; 10; 13; 17; 19; 25; 28; 31; 38].

До найбільш ефективних і доцільних у практиці соціально-педагогічної діяльності методів роботи з обдарованими учнями згадані вище фахівці відносять:

- тренінгові та інтерактивні методики;
- арт-терапію, казкотерапію, музикотерапію, драматерапію;
- коучинг і тьюторинг;
- соціально-педагогічний патронаж;
- педагогічні майстерні;
- метод проєктів;
- технології STEM, STREAM, дизайн-мислення тощо.

Однак якими ефективними не були названі інноваційні чи традиційні методи, у значній, точніше визначальній мірі успіх їхнього використання залежатиме від особи, яка буде їх застосовувати в роботі з учнями. Майстерність соціального педагога, його особистісні людські характеристики, знання, уміння, навички, здатності та професійна готовність і творчість – цей комплекс складових компетентності педагога забезпечує успіх справи.

Особливо ці характеристики професіоналізму важливі у процесі індивідуалізації спілкування та впливу на особистість учня. Індивідуалізація є ключовою умовою роботи з обдарованими дітьми. Реалізуючи індивідуальний, особистісно орієнтований підхід, соціальний педагог сприяє:

- створенню Індивідуального освітнього плану (ІОП);

- розробці картки соціально-педагогічного супроводу;
- визначенню сильних сторін та зон розвитку учня;
- адаптації навчальних завдань;
- включенню дитини в діяльність, що відповідає її інтересам.

Індивідуальний підхід забезпечує гармонійний розвиток здібностей та підтримку емоційного благополуччя обдарованої, здібної дитини.

Аналізуючи роботу соціального педагога з обдарованими дітьми, доречно сказати, що соціальний педагог налагоджуючи співпрацю з іншими фахівцями закладу загальної середньої освіти, допомагає розвивати індивідуальні здібності дитини, організовує консультації з фахівцями (психологом, спеціальним педагогом), батьками, учителями, однолітками, тобто найближчим соціальним оточенням, здійснює постійний взаємозв'язок між вчителями і батьками.

Соціальному педагогу необхідно забезпечити підтримку, соціально-педагогічний супровід не тільки обдарованій дитині, а й її батькам. Соціальний педагог ЗЗСО має організувати роботу педагогічного колективу таким чином, щоб вона була спрямована і могла забезпечити розвиток здібностей у талановитої дитини в різних галузях знань.

Специфічною рисою діяльності соціального педагога з обдарованими дітьми є посередництво між обдарованою дитиною і педагогами загальноосвітніх закладів, фахівцями позашкільних установ, завданнями яких є сприяння та забезпечення розвитку здібностей неповнолітніх не тільки у навчальний і позанавчальний час, а і за межами освітнього закладу, в позашкільних установах територіальної громади – музичних, спортивних, мистецько-творчих студіях, спортивних клубах, танцювальних студіях і клубах, школах іноземних мов, центрах розвитку тощо.

Зважаючи на це, важливу роль у самореалізації та саморозвитку обдарованих дітей відіграє система позашкільної освіти, де роль та місце соціального педагога нажаль все ще достатньо не визначені. Хоча є багато

позитивного досвіду, де соціальні педагоги активно працюють керівниками творчих студій, гуртків, спортивних і туристичних секцій, гуртків і студій живопису, артстудій, художніх і музичних шкіл і студій тощо.

Менша ступінь регламентованості діяльності позашкільних закладів та різноманітність їх форм роботи створюють сприятливі умови для розвитку обдарованих дітей, а функції соціального педагога тут зазвичай виконують керівники гуртків та секцій, через що реалізація соціально-педагогічних завдань може бути дещо ускладненою у зв'язку з відсутністю спеціальної підготовки у наставників, насамперед, належної педагогічної та психологічної підготовки.

Попри це суттєвою перевагою позашкільної освіти є можливість вибору дитиною сфери і виду діяльності, профілю програми, часу для її опанування, включення обдарованої дитини в різноманітні види діяльності з урахуванням індивідуальних здібностей та можливостей.

Хоча найбільше навантаження і відповідальність у роботі з обдарованими учнями покладається на соціального педагога і, в цілому, на соціально-психологічну службу школи, але слід згадати і управлінський рівень ЗЗСО. Який теж є відповідальним за цей напрям роботи школи.

Завданням адміністрації школи, педагогічного колективу, зокрема, класних керівників, керівників гуртків, секцій, студій, працівників шкільної бібліотеки полягає у створенні умов для розвитку обдарованої дитини.

При цьому вчителі повинні дотримуватися таких правил:

- не хвалити учня надмірно за його індивідуальні успіхи чи досягнення, а заохочувати до спільних, групових і колективних занять разом з іншими учнями класу;

- не використовувати елементи змагання, оскільки обдарована дитина, маючи перевагу у власних здатностях і здібностях, завжди буде переможцем;

- не робити наголос і не принижувати і не підкреслювати індивідуальних відмінностей обдарованої дитини, не виділяти її надмірно у класному колективі.

Отже, обдаровані діти мають особливі освітні потреби, зумовлені високим рівнем розвитку здібностей і великим творчим потенціалом, для самореалізації яких необхідно створювати спеціальні умови, розробляти додаткові програми, добирати ефективні методи й прийоми роботи з ними. Змінюється роль соціально-психологічного супроводу таких дітей, метою якого мають стати створення індивідуальної траєкторії розвитку обдарованої дитини. У цьому педагогам значною мірою може допомогти тісна співпраця з батьками обдарованої дитини.

2.3. Співпраця з батьками обдарованої дитини

У системі соціально-педагогічного супроводу обдарованих учнів важливе місце посідає співпраця з родиною. Сім'я виступає першою соціальною інституцією, яка формує пізнавальні інтереси, емоційний стан, ціннісні орієнтації та самосприйняття дитини. Дослідження підкреслюють, що успішна реалізація потенціалу обдарованої дитини можлива лише за умови єдності впливів школи та сім'ї. Тому соціально-педагогічна робота передбачає розроблення спеціальних форм і методів взаємодії з батьками.

Роль сім'ї у розвитку обдарованої дитини досліджують А.В. Литвин, Л.Г. Коваль, Г.С. Тарасенко, М.Й. Боришевський, І.Д. Бех, М.О. Лещенко, А.А. Колупаєва та ін. Вони наголошують, що батьки:

- є першими, хто помічає прояви здібностей дитини;
- створюють емоційну атмосферу, у якій обдарованість або розвивається, або пригнічується;
- формують мотивацію, ставлення до навчання і творчості;

- забезпечують підтримку або, навпаки, тиск через завищені очікування;
- впливають на соціальну адаптацію, самооцінку й упевненість дитини в собі.

Таким чином, співпраця з батьками є стратегічно важливим напрямом діяльності соціального педагога. Метою налагодження взаємодії є формування у батьків компетентності щодо особливостей розвитку їхньої дитини, створення умов для психологічної підтримки та розвитку здібностей.

Основними завданнями цього напрямку роботи соціального педагога є:

- ✓ інформування батьків про особливості обдарованої дитини та її потреби;
- ✓ формування педагогічної культури й адекватних виховних стратегій;
- ✓ профілактика емоційного тиску, завищених очікувань, авторитарного контролю;
- ✓ залучення батьків до створення індивідуального освітнього маршруту дитини;
- ✓ спільне вирішення проблем адаптації, комунікації та емоційного благополуччя учня;
- ✓ розвиток партнерських стосунків «школа – сім'я» на основі взаємодовіри та взаєморозуміння.

Формами співпраці соціального педагога з батьками обдарованих учнів є індивідуальні та групові консультації. Індивідуальні консультації є основою персоніфікованого супроводу. Здійснюючи індивідуальне консультування соціальний педагог:

- пояснює особливості обдарованості;
- аналізує потреби та труднощі дитини;
- радить, як підтримувати мотивацію, але не створювати надмірний тиск;
- допомагає вирішувати конфліктні ситуації;

- навчає батьків методам емоційної підтримки.

Групові форми роботи соціального педагога з батьками обдарованих дітей сприяють професійному зростанню батьків і формують партнерську спільноту. До групових форми роботи соціального педагога з батьками належать:

- батьківські лекторії;
- тренінги з особливостей виховання обдарованих дітей;
- тематичні семінари («Психологічні ризики обдарованої дитини», «Розвиток самостійності»);
- дискусійні клуби;
- круглі столи з участю психологів, педагогів, фахівців МАН.

Спільна діяльність передбачає колективне планування та реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії, що обумовлює:

- участь батьків у розробці ІОП та ІОТ;
- узгодження навантаження, графіку, творчих завдань;
- визначення зон зростання та інтересів учня.

Така спільна діяльність підвищує відповідальність батьків, поглиблює їх розуміння власної дитини, активізує участь батьків у вирішенні життєвих проблем дитини та забезпечує єдність впливів (педагогічного та батьківського).

Бажано ініціювати партнерську участь батьків у заходах школи, наприклад, батьки можуть бути залученими до:

- шкільних конкурсів, мистецьких і наукових фестивалів;
- організації проєктів;
- проведення виставок, презентацій, конференцій;
- організації спільних творчих майстерень.

Такий підхід у налагодженні співпраці формує у батьків позитивне ставлення до школи та підсилює самооцінку дитини.

Просвітницька діяльність соціального педагога сприяє формуванню у батьків правильних виховних позицій та розуміння потреб дитини та передбачає підготовку соціальним педагогом :

- інформаційних матеріалів про розвиток обдарованості;
- буклетів, пам'яток для батьків;
- електронних консультаційних ресурсів;
- тематичних рубрик на сайті школи тощо.

Але як і в будь-якій діяльності, під час організації та здійснення супроводу обдарованої дитини час від часу виникають типові труднощі у батьків обдарованих дітей, що спонукає соціальних педагогів до пошуку шляхів їх подолання.

Науковці виокремлюють основні проблеми [6; 42; 28]:

1) завищені очікування та надмірний тиск

- прагнення дитини бути «найкращою у всьому»;
- страх розчарувати батьків;
- емоційне виснаження.

Якщо виникають проблеми такого характеру, науковці рекомендують соціальним педагогам проводити навчання батьків методам «підтримуючого батьківства» зі зміщенням акценту з результату на процес.

2) Бувають випадки недостатньої психологічної підтримки, коли батьками не враховується, що обдаровані діти часто є емоційно вразливими.

Рекомендації науковців передбачають більше уваги приділяти формуванню почуття емпатії, обговоренню емоцій, підтримці у випадку невдач тощо.

3) Виникнення конфліктів очікувань між школою та сім'єю. Такі ситуації трапляються коли мають місце:

- різні вимоги;
- нерозуміння потреб дитини.

Ефективним рішенням таких ситуацій є спільне планування освітньої траєкторії та регулярний зворотний зв'язок між соціальним педагогом і батьками.

4) Нерівномірність розвитку обдарованої дитини, коли вона може мати випереджаючий розвиток у когнітивній сфері, але мати труднощі в соціальній (або навпаки) і т. ін.

У таких випадках виникає необхідність у розробці програми соціально-емоційного розвитку, проведення тренінгів комунікації та інших заходів, адекватних ситуації.

Таким чином можемо зробити висновок, що співпраця з батьками обдарованої дитини є стратегічно важливим напрямом соціально-педагогічної діяльності. Від культури виховання в сім'ї, емоційної підтримки й адекватності очікувань значною мірою залежить розвиток здібностей учня, його психологічне благополуччя та навчальна мотивація.

Соціальний педагог виступає посередником, консультантом, партнером і координатором взаємодії між сім'єю та школою, сприяючи створенню цілісної системи підтримки обдарованої особистості.

Освітньо-культурний простір виступає провідним фактором розвитку учнівської обдарованості. Він включає змістові, організаційні, культурні, психологічні та соціальні компоненти, які забезпечують умови для формування інтелектуального й творчого потенціалу дитини. Педагоги та соціальні педагоги відіграють ключову роль у конструюванні цього середовища, організації соціально-педагогічного супроводу та забезпеченні умов для гармонійного особистісного зростання обдарованих дітей.

Зміст роботи соціального педагога з обдарованими дітьми охоплює комплекс діагностичних, консультативних, розвивально-корекційних, профілактичних, організаційних та інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на забезпечення індивідуального розвитку та соціально-емоційної підтримки учня. Соціальний педагог виступає координатором

середовища розвитку, партнером для сім'ї, посередником між учнем та педагогічним колективом, модератором творчих і соціальних процесів. Системність та комплексність діяльності забезпечують умови для повноцінного розкриття потенціалу обдарованої дитини.

Висновки до другого розділу

У другому розділі магістерської роботи розкрито практичні аспекти соціально-педагогічного супроводу обдарованих дітей у закладах загальної середньої освіти. На основі аналізу науково-методичних джерел та узагальнення практичного досвіду визначено ключові положення, що обґрунтовують необхідність створення спеціальних умов для розвитку обдарованих учнів та ефективної організації роботи соціального педагога.

По-перше, встановлено, що розвиток учнівської обдарованості є можливим лише за умови формування сприятливого освітньо-культурного простору, який має бути відкритим, різноманітним, варіативним та індивідуалізованим. Такий простір включає змістові, організаційні, соціальні, психологічні та культурні складові, які забезпечують можливості для креативності, дослідницької діяльності, інтелектуального розвитку й успішної соціалізації. Освітнє середовище повинно бути орієнтованим на підтримку інтелектуальних, творчих і соціальних потреб обдарованої дитини.

По-друге, визначено зміст діяльності соціального педагога, який охоплює комплекс діагностичних, консультативних, розвивально-корекційних, профілактичних, організаційних і інформаційно-просвітницьких заходів. Соціальний педагог виступає координатором взаємодії учнів, батьків, педагогів, психологів та інших фахівців, забезпечуючи цілісність і системність соціально-педагогічної підтримки. Його діяльність спрямована на індивідуалізацію освітнього процесу,

профілактику соціально-емоційних труднощів та створення умов для повноцінної реалізації потенціалу обдарованої дитини.

По-третє, наголошено на важливості ефективної співпраці з батьками, оскільки сім'я відіграє визначальну роль у формуванні мотивації, емоційного стану, ціннісних орієнтацій та підтримки дитини. З'ясовано, що батьки обдарованих дітей часто потребують спеціальних знань щодо особливостей розвитку обдарованості, профілактики перевантаження, зниження емоційного тиску, підтримки самостійності та розвитку соціально-емоційних компетентностей дитини. Соціальний педагог, використовуючи різноманітні форми співпраці з родиною, сприяє гармонізації взаємодії «школа – сім'я» та створенню оптимальних умов для розвитку особистості учня.

Таким чином, практичні аспекти соціально-педагогічного супроводу обдарованих дітей базуються на цілісному системному підході, який охоплює створення відповідного середовища, комплексну діяльність соціального педагога та партнерську взаємодію з батьками. Реалізація цього підходу забезпечує умови для ефективного розвитку, самореалізації та соціальної адаптації обдарованих учнів у закладі загальної середньої освіти.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було здійснено комплексне дослідження проблеми соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти. Аналіз наукових джерел, нормативно-правових документів, сучасних підходів і практичного досвіду дозволив сформулювати такі узагальнені висновки:

Обдарованість у сучасній науковій літературі розглядається як багатовимірне соціально-психологічне явище, що включає інтелектуальні, творчі, емоційно-вольові, комунікативні та мотиваційні компоненти. Учнівська обдарованість є результатом взаємодії природних задатків дитини та соціально-педагогічного середовища, у якому відбувається її розвиток. Успішне виявлення й підтримка обдарованості потребують системного й міждисциплінарного підходу.

Обдарована дитина розглядається як особистість з особливими освітніми потребами, що потребує адаптації змісту, форм і методів навчання, створення сприятливого освітнього середовища, індивідуальних освітніх траєкторій, гнучкої підтримки та психологічної безпеки. Особливості її розвитку можуть супроводжуватися складнощами соціалізації, емоційною чутливістю, перфекціонізмом, що зумовлює потребу в системному соціально-педагогічному супроводі.

Діагностика обдарованості повинна бути комплексною, тривалою та багаторівневою. Вона включає застосування психологічних, педагогічних і соціально-педагогічних методів. Важливим є одночасне виявлення не лише здібностей, а й соціально-емоційних проблем, які можуть перешкоджати розвитку потенціалу дитини. Результати діагностики повинні бути основою для планування подальшої роботи з учнем.

У соціально-педагогічній діяльності важливо вчасно виявляти явну та приховану обдарованість, проводити необхідну корекційну роботу, яка

передбачає створення сприятливого освітнього середовища для розвитку обдарованості учнів, забезпечення спеціальних умов для кращого пристосування до життєдіяльності особистості в закладі загальної середньої освіти, подоланні або послабленні недоліків чи труднощів її соціалізації.

Створення освітньо-культурного простору, сприятливого для розвитку обдарованості, передбачає варіативність та індивідуалізацію змісту навчання, організацію творчої і дослідницької діяльності, забезпечення психологічної безпеки, формування партнерської взаємодії та культурної інтеграції. Такий простір сприяє інтелектуальному, духовному та соціальному становленню особистості.

Зміст роботи соціального педагога з обдарованими дітьми охоплює комплекс діагностичних, консультативних, розвивально-корекційних, профілактичних, організаційних та інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на забезпечення індивідуального розвитку та соціально-емоційної підтримки учня.

Соціальний педагог виступає координатором підтримки обдарованого учня, організовує співпрацю між школою, родиною та позашкільними інституціями, сприяє формуванню індивідуальної освітньої траєкторії та попередженню можливих соціально-емоційних ризиків.

Співпраця з батьками обдарованих дітей є необхідною умовою успішного соціально-педагогічного супроводу. Батьки повинні бути обізнані щодо особливостей розвитку їхньої дитини, адекватних виховних стратегій, можливостей підтримки та профілактики емоційного перенавантаження. Партнерська взаємодія «школа – сім'я» сприяє гармонізації виховних впливів і створює цілісну систему підтримки обдарованої особистості.

Результати дослідження підтверджують, що ефективність соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми залежить від системності, узгодженості діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу, професійної компетентності соціального педагога, а також від наявності сприятливого

середовища, орієнтованого на розвиток здібностей та індивідуальних можливостей учня.

Отже, соціально-педагогічні технології, застосовані в роботі з обдарованими дітьми, повинні бути індивідуалізованими, комплексними та зорієнтованими на розвиток не лише інтелектуального потенціалу, а й емоційної, соціальної та особистісної сфер. Реалізація таких технологій забезпечує умови для повноцінного розвитку обдарованої дитини, її самореалізації в освітньому середовищі та успішної інтеграції в соціум.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алфімов В.М. Основні напрямки дослідження педагогічної підтримки обдарованих дітей в Україні і за кордоном. Соціальна і педагогічна підтримка обдарованих дітей в Україні та за кордоном. 2018. С. 4–7.
2. Бевз О.П. Обдарованість як асинхронний розвиток. Філософсько-методологічні аспекти визначення обдарованості : матеріали круглого столу, 26 жовт. 2017 р. К., 2017. С. 98–104.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ: Либідь.
4. Бех І. Д., Чорна К. М. Обдаровані діти: психологічні основи розвитку. Київ: Академвидав, 2012.
5. Бондар Т. М. Соціально-педагогічний супровід обдарованих дітей: сучасні підходи // Соціальна педагогіка. 2021. № 2. С. 15–22.
6. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості. Київ: Богдана, 2013.
7. Василенко Л. І. Моделі соціально-педагогічної діяльності з обдарованими школярами // Педагогічний дискурс. 2020. № 26. С. 84–89.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997.
9. Гриценко Т. В. Особливості роботи соціального педагога з інтелектуально обдарованими дітьми. Педагогіка і психологія. 2019. № 3. С. 44–50.
10. Демченко О.П. Створення культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості в регіональному контексті. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наукових праць. Випуск 45. Київ-Вінниця, 2016. С. 19 – 25.

11. Демченко О.П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. Випуск 51. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С.137–143.
12. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898.
13. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2016.
14. Дубровська І. Р. Технології підтримки обдарованих учнів у закладі загальної середньої освіти. Вісник післядипломної освіти. 2022. № 14. С. 73–79.
15. Закон України «Про освіту»: Закон від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII // Голос України. 2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
16. Закон України «Про повну загальну середню освіту»: Закон від 16 січ. 2020 р. № 463-IX // Голос України. 2020.
17. Кікінеджі О. М. Соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти: інноваційні практики // Освітологічний дискурс. 2021. № 4. С. 120–127.
18. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка. Київ: КНЕУ, 2019.
19. Ковчин Н. В. Педагогічні технології розвитку обдарованої особистості. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018.
20. Колісник О. В. Соціально-педагогічна робота в закладах освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020.
21. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL:<https://base.kristti.com.ua/wpcontent/uploads/2016/10/konczepczy>
22. Концепція державної системи виявлення та розвитку обдарованих дітей та молоді: затв. Постановою Кабінету Міністрів України.

23. Концепція Державної соціальної цільової програми «Молодь України: покоління стійкості - 2030» URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-kontseptsiiu-derzhavnoi-sotsialnoi-tsilovoi-prohramy-molod-ukrainy-2030-pokolinnia-stiikosti>

24. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посібн. Видання доповнене та перероблене. К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.

25. Кордубан О. М. Виявлення та підтримка обдарованих дітей у школі: діагностичний підхід // Соціальна робота і освіта. 2022. № 2. С. 56–63.

26. Лещенко М. О. Освітнє середовище обдарованої дитини: педагогічні стратегії. Київ : Педагогічна думка, 2021.

27. Лещук Г. В. Соціально-педагогічна робота з обдарованими дітьми // Обдаровані діти – скарб нації : матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18–22 серпня 2021 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 315-318.

28. Литвин А. В. Соціально-педагогічна підтримка обдарованої учнівської молоді. Львів, 2017.

29. Ліщинська О. А. Психолого-педагогічні умови розвитку творчої обдарованості школярів // Педагогічна освіта. 2019. № 21. С. 102–108.

30. Максименко С. Д. Психологія обдарованості. Київ: КМ Академія, 2014.

31. Мариненко Н. В. Педагогічні технології у роботі з обдарованими дітьми в умовах НУШ // Педагогічні науки. 2020. № 5. С. 33–39.

32. Мельник Н. І. Соціально-педагогічні технології в закладі освіти. Тернопіль: Мандрівець, 2018.

33. Мішкулинець Олена, Кушнір Іван. Соціально-педагогічна робота з обдарованими дітьми в закладах загальної середньої освіти. Молодь і ринок. 2019. № 6 (173). С. 85 – 88.

34. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки / МОН України. Київ, 2021.
35. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія ; Р.О. Семенова, Л.О. Музика, Д.К. Корольов та ін.; за ред. Р.О. Семенової. К. : Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
36. Піндус І. Я. Формування творчої обдарованості школярів. Тернопіль: Мандрівець, 2015.
37. Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2018 р. № 545.
38. Примак О. В. Роль соціального педагога у створенні освітнього середовища підтримки обдарованої дитини // Актуальні проблеми педагогіки. 2021. № 3. С. 57–62.
39. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. О.В. Безпалько, І.Д. Зверєва, Т.Г. Веретенко / за ред. О.В.Безпалько. К. : Академвидав, 2013. 312 с.
40. Стародубцева Н. В. Обдарованість: діагностика і система роботи із здібними дітьми. Управління школою. 2007. № 12. С. 28-41.
41. Сущенко Т. І. Технології роботи соціального педагога. Київ: Центр учбової літератури, 2020. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. О.В. Безпалько, І.Д. Зверєва, Т.Г. Веретенко. К. : Академвидав, 2013. 312 с.
42. Тарасенко Г. С. Обдарована дитина: соціально-педагогічний супровід. Харків: Основа, 2017.
43. Чайка В. В. Інноваційні підходи до соціально-педагогічної роботи з обдарованими підлітками // Молодь і ринок. 2023. № 2. С. 41–46.
44. Яковенко Анастасія. Соціально-педагогічна робота з обдарованими дітьми в умовах загальноосвітньої школи. Наука. Освіта. Молодь. С. 248 – 249. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2015_2/88.pdf

45. Янковчук М. Розвиток обдарованості : практичний досвід. Обдарована дитина. 2008. № 2. С. 47 – 53.

46. Яншина Т. Підходи до навчання обдарованих дітей. URL: http://www.irbisnbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nivoo_2013_1_41.pdf

47. International Standard Classification of Education ISCED. 2011. 88 p. URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standardclassification-of-education-isced-2011-en.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

для виявлення інтересів та здібностей обдарованого учня

Шановний(а) учню(ученице)!

Анкета допоможе визначити Ваші інтереси, сильні сторони та сфери, у яких Ви можете розвиватися.

1. Які навчальні предмети тобі найбільше подобаються?

☐ Математика ☐ Мистецтво ☐ Мова та література ☐ Природничі науки ☐ Історія ☐ Інше _____

2. У яких видах діяльності ти найчастіше береш участь?

☐ Конкурси ☐ Олімпіади ☐ Спортивні змагання ☐ Творчі гуртки ☐ Наукові проекти

3. Що тебе мотивує до навчання?

☐ Цікаві завдання ☐ Підтримка вчителя ☐ Бажання знати більше ☐ Успіх ☐ Інше _____

4. Чи легко тобі спілкуватися з однолітками?

☐ Так ☐ Частково ☐ Важко

5. Вкажи свої сильні сторони:

6. Що ти хочеш удосконалити в собі?

**КАРТА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ**

ПІБ учня: _____

Клас: _____

Основні здібності та види обдарованості:

Діагностичні дані:

– інтелектуальні показники _____

– творчі здібності _____

– соціально-емоційний стан _____

Виявлені труднощі:

Потреби дитини:

- ☐ Індивідуальний план
- ☐ Поглиблене навчання
- ☐ Психологічна підтримка
- ☐ Розвиток соціальних навичок
- ☐ Участь у конкурсах / проєктах

Форми роботи соціального педагога:

Рекомендації для батьків:

Динаміка розвитку (квартально):

1 квартал _____ 2 квартал _____ 3 квартал _____ 4 квартал _____

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

1. Як Ви оцінюєте здібності Вашої дитини?

☐ Вище середнього ☐ Високі ☐ Надзвичайно високі _____

2. Які таланти Ви помітили в дитини?

3. Які труднощі виникають у процесі виховання обдарованої дитини?

☐ Тривожність ☐ Перфекціонізм ☐ Комунікація ☐ Перевантаження

4. Чи достатньо уваги приділяє школа розвитку здібностей
Вашої дитини?

☐ Так ☐ Частково ☐ Потребує покращення _____

5. У яких формах співпраці зі школою Ви хотіли б брати участь?

☐ Тренінги ☐ Консультації ☐ Творчі проєкти ☐ Батьківські клуби

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

Пам'ятайте:

- Обдарованість потребує підтримки, а не тиску.
- Хваліть не лише результат, а й зусилля.
- Допмагайте дитині планувати час і уникати перевантаження.
- Створюйте умови для вибору та самостійності.
- Сприяйте спілкуванню з однолітками.
- Будьте уважними до емоційних потреб дитини.

**ФОРМА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ (ІОТ) ДЛЯ
ОБДАРОВАНОГО УЧНЯ**

1. Освітні цілі:

2. Предмети поглибленого вивчення:

3. Творчі та наукові проєкти:

4. Участь у конкурсах, олімпіадах:

5. Психолого-педагогічний супровід:

☐ консультації ☐ тренінги ☐ арт-терапія ☐ групова робота

6. Очікувані результати:

ДІАГНОСТИЧНА МЕТОДИКА «ПРОФІЛЬ ОБДАРОВАНOSTІ»
(спостережна карта)

Оцінювання за 3-бальною шкалою:

1 – прояв слабкий, 2 – середній, 3 – виражений

Показник	Оцінка
Швидкість мислення	1 2 3
Креативність	1 2 3
Лідерські риси	1 2 3
Емоційна чутливість	1 2 3
Вміння працювати самостійно	1 2 3
Соціальна взаємодія	1 2 3